

בענין ברכת התורה, ובגדר תלמוד תורה

ברכות (יא: כא.), ומשנכנס אדר מרצין בשמחה!

[revised]

ג

שלחן ערוך אורח חיים (סימן מ"ז סעיפים א'
– ד')

ביאור הגר"א (לסעיף ד'), "אבל כ"ז ..."

שלחן ערוך ורמ"א אורח חיים (סימן תקפ"ט
סעיף ו')

[ביאור הגר"א (לסעיף ו', ד"ה אבל וד"ה והמנהג)]

שלחן ערוך אורח חיים (סימן מ"ז סעיף י"ד)

[ביאור הגר"א (לסעיף י"ד)]

• איזו צ' קושיות (על השו"ע) עולות מתוך דברי
הגר"א?

• מהו הל"ד השוה?

ספר המצוות לרמב"ם (שורש א')

• איך ניתן עתה ליישג תמיהת הרמב"ן על הרמב"ם?

ליטר עיון –

גרי"ז (חידושי מרן רי"ז הלוי) הלי' ברכות
(ד"ה והנה)

קהלות יעקב ברכות (סי' י"ד)

משנת יעבץ אורח חיים (סי' ל"א)

גמרא נדרים (פא.), "דאמר רב יהודה ...
בתורה תחילה"

ר"ן שם (ד"ה דבר)

א

גמרא ברכות (ריש כא.), "אמר רב יהודה מנין
... גודל לאלקינו"

גמרא ברכות (יא:), "א"ר יהודה אמר שמואל
השכים ... עד הנקודתיים [לפחות, עד ..."
ומתני לן פירקין"]

רמב"ם הלי' תפלה (פרק ז' הלכות י' – י"א)

תלמידי ר' יונה שם (ה: בדפי הרי"ף, ד"ה רבי
יוחנן)

רישב"א (יא: ד"ה אמר רב הונא)

• צמה נחלקו הראשונים בהצנת המחלוקת (יא:)?

ב

גמרא מכות (סוף כג: – ריש כד.), "דרש רב
שמלאי ... מפי הגבורה שמענום"

רמב"ם – "פרט המצוות שבריש הלי' תפלה,
הלי' ברכות, והלי' תלמוד תורה

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם
(מצוות "ששכח" הרב, מצות-עשה ט"ו)

• צמה נחלקו הרמב"ם והרמב"ן?

• מה יש לדייק ממיקום והקשר הדברים צמב"ם
(הנ"ל)?

רמב"ם ריש הלי תפלה

יא 21

הלכות תפלה

וברכת כהנים

יש בכללן שתי מצות עשה

אחת לעבוד את ה' בכל יום בתפלה. שנייה לברך כהנים את ישראל בכל יום. וביאור שתי מצות אלו בפרקים אלו.

בספ משנה

אהבה. הלכות תפלה פרק ראשון

בספ משנה

פ"א א מצות עשה להחליט בכל יום שאלמר ועבדכם וכו'. כלומר מדע תהיל דהאי ועבדכם היינו תפלה מדכתיב ולעבדו בכל לבבכם אלמלא ספס עבודה בלב היא דהיינו תפלה :
וכתב הכהן כהן' אחר לו הטהרה ה' שגנו לעבדו וכו'. ולפון ספרי ולעבדו ו תפלה ולי"ט לתה לא כתב רבינו סה שגנו ועינינו מוה ו מדכתיב ולעבדו בכל לבבכם שמופיע צו לוי התפלה וי"ל ממוס דלעבדו ללו מוה

ואל לעגמו תפלה קרס פעס אחת ביום . אל"כ ית כח ציד חכמים לעקוד דבר מן התורה כדליתא בפרק' האשה רבה (יבמות דף ס"ט.) ומ"ע נסוכה להחלה דרענן מסויקין היינו לפי שכבר החליט תפלה אחת ביום שהוא או שאחר לו שעות להחליט אותה או יאמר תפלה קרה ביוהר שהוא חייב מן המורה. ומ"ע ועוד שמי שגמאם וכו' אפשר לומר דלא אמרו ספס החפלה ספס לא החפלה היט חוזר ומחפלה היינו דוקא כגלו נסתפק לו בכל תפלות היום שהוא אכל אם נסתפק לו

א מצות יעשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את יי אלהיכם. נפי השמועה למדו ששבורה

רמב"ם ריש הלי ברכות

הלכות ברכות

מצות עשה אחת. והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה. וביאור מצות זו בפרקים אלו

בספ משנה

פרק ראשון

בספ משנה

פ"א א מצות עשה מן התורה וכו'. כתב רבינו כהן'ט לטון התוספתא ברכת המזון מן התורה שנאמר והלכת והשבעת : ואינו חייב מן התורה וכו' . טרק מי שמתו (ברכות דף כ"ג) דבר רב עורר את הקב"ה וכו' לא טעא פניס לישראל שכתבתי להם ברוכה ולכלה ונכנסה וברכת וסם מדקדוקין על פלגמם עד כזית ועד כבינה. וספס רבינו כהןס מתני' והלכות עוד בזה בסמוך :
ב וברברי הופכים לברך על כל מהלל וכו'. ר"פ כילד מברכין (סם דף ל"ה) אמרו דילפינן לה מק"ו ומה כהוא שבע מתוך כשהוא רעב לא כ"ס. וכמה התוספתא דלאו ק"ו

אלו היבא דליכא כזית תפלה כפי בריכה שאמרו ליהוה מן הטולם היה כלום בלא בריכה ולכסוף לא כפי בריכה עכ"ל . ור"כ הוסיף והל"ט. ונפרק שלשה שאלנו (ברכות ת"ה) מן עד כמה מזמנין עד כזית ר' יהודה אומר עד כבינה. ונמתיל (סם מ"ט) למיתרל דר"מ מצי ליה כזית ור"י כבינה והא איסכא שמעין לכו כ"ר יתקן מוחלפת השיפה לזכי אמר לעולם לא תיטון הכא בקרפ"י פליגי וכו' ההס נפטרל פליגי. וכמהו התוספות וק"ל בכזית לפני מה שמחליף ר' יוחנן קאמר ר' יהודה בכזית ור"מ ור"י הלכה כרבי יהודה וגם לגזי דלא מחליף ור"מ אית ליה בכזית ור"ח דהלכה הכא כר"מ

א מצות יעשה מן התורה לברך אחר אכילת מוון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את יי אלהיך . ואינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע שנאמר ואכלת

רמב"ם ריש הלי תלמוד תורה

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן . שתי מצות עשה. והוה פרטין :

(א) לתלמוד תורה, (ב) לכבוד מלמדיה ויודעיה :

וביאור שתי מצות אלו בפרקים אלו :

בספ משנה

פרק ראשון

בספ משנה

פ"א א נשים ועבדים וכו' . ס"ק דקדושתין [ס"ט] אמרין דלפין חוס חייב ללמד את בנו תורס מדכתיב ולהתחם לחוסם חל בניכס ולל אה צוויכס . וכסוף ס"ג שני דכחושת [כ"ח] אמרין דלמכור שיהא חל עבדו תורס . ואמרין חו כס"ק דקדושתין דמכתיב ולהתחם חוסם חל בניכס וכתיב ברוכסא אמרינא ולהתחם חוסם ושפחתם לפשותם ליתין ככל אמרינא חוסים ללמוד תוזה ללמד עמו וכל שפן אמרינא חוסים ללמוד ללמוד חוה חוסה ללמד עמו : ואין הלכה כחייב וכו' . והכלל נסמך :
א נשים ועבדים יקמנים ויקמנום פטורים מתלמוד תורה . יאבל קטן אביו חייב [כ] ללמדו תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם [כ] לדרך כס . ואין

ולא כפי וכן כפי בלבד וכו' חסי השותים למדו בניך חלן תלמודין וכו' . בספרי : אם כן למה ולטוה וכו' . טווח רבינו להא שני הבדלים בין בנו לבין הנידון , אחי דבנו קודם שמי דבנו חייב ללמד לו תלמוד חל הוא חוט יטול חלן כן חכינו אינו חייב ללמד לו דדוקא בנורה נוטו מחייב חלל לא כהוואת חמונו . והלשבר לודעת רבינו גם לבן בני חייב ללמד לו תלמוד . וכן כפי בני חלן שפס דקודם לבן חכינו דקודם כן בנו וכו' לבן כן בני חלן חלן למחב והודעתם ללמד דה"ל כזה ככלל . חלל חל מספקא לי מי כן בנו קודם לבן חכינו ולשבר דלפין קודם לבן חכינו חל

השגות הרמב"ן לספר המצוות (שבחת העשין)

מנזה ט"ו שנכטוינו להודות לשמו ית' בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתמו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרזויים לפניו שזהם נחל חיי העולם הזה. וכאשר נכטוינו בצרכה אחר כל האכילה כן נכטוינו זו.

ובפרק ג' של ברכות (כא). אמרו מנין לברכת התורה לפני מן התורה שנאמר: "כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו", ורנה ללמוד ברכת המזון לפניו שיהיה מן התורה ק"ו מזה אמר ומה תורה שאינה טעונה לאחריה טעונה לפני מן שטעון לאחריו אינו דין שטעון לפניו, ומשיבו על זה מדריך הפרכות מה לתורה שכן חיי עולם ועוד דמנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו, וחפצם בזה שכיון שבעל קרי אינו מברך לפני המזון והוא מברך לאחריו נלמוד שברכה לאחריו בלבד היא מן התורה ולפיכך אינה בטלה מפני תקנתם בטבילת בעלי קריין וש"מ דק"ו פריכא הוא. והעולה מזה שברכת התורה לפני מלות עשה דאורייתא. ובגמרא דבני מערבא (ריש פרק ז') אמרו כתוב בתורה ברכה לפניו ואין כתוב זה ברכה לאחריה מה כתוב זה לפניו כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו כתוב במזון ברכה לאחריו ואין כתוב זה ברכה לפניו מה כתוב זה לאחריו ואכלת ושבעת וברכת ואין כתוב זה ברכה לפניו ומנין ליתן את האמור בזה לזה וכו'. מכל זה נתבאר שהברכה הזו מן התורה. ואין ראוי למנותה מנזה אחת עם הקריאה כמו שמקרא בכורים אינו נמנה אחת עם הבאתו וספור יציאת מצרים עם אכילת הפסח.

ספר המצוות לרמב"ם (שורש א')

שורש א' – שאין ראוי למנות בכלל הזה המנות שהן מדרבנן

דע כי זה הענין לא היה ראוי לעורר עליו לבארו, כי אחר שהיה לשון התלמוד (מכות כג:): "תרי"ג מנות נאמרו למשה בסיני", איך נאמר בדבר ההוא שהוא מדרבנן שהוא מכלל המנין, אבל העירונו עליו מפני שטעו בו רבים ומנו נר חנוכה ומקרא מגילה מכלל מנות עשה, וכן מאה ברכות בכל יום ונחום אכלים ובקור חולים וקצורת מתים והלצשת ערומים וחשוב תקופות ושמונה עשר ימים לגמור את ההלל.

...

הכלל: כי כל מה שהוא מדרבנן לא ימנה בכלל תרי"ג מנות, כי הכלל הזה הוא כולו כתוב בתורה כי אין בו דבר מדרבנן כמו שנבאר. ואמנם היותם מונים קצת הדברים שהם מדרבנן ועוזבים קצתם בצחירה מהם הוא ענין אי אפשר לקבלו בשום פנים, אמרו מי שאמרו. הנה בארנו ענין זה השרש ומופתיו עד שלא נשאר בו ספק כלל אל שום אדם.